

la megbír: III—VI. osztályig heti 4—4 óra; VII—VIII. o.-ban heti 3—3 óra. Jelentékenyen szűkebb vagy tágabb keret úgy sem igen lehetséges.

Végül: a nyelvoktatás csak akkor érheti el a lehető leg-tökéletesebb eredményt, ha a tankönyv is elvégzi a maga mód-szeres munkáját.

Lemle Rezső.

Az esztétikai elvek általános érvényesítése.

Főkép grafikai munkássággal kapcsolatban vált világossá, hogy milyen hiányos még az iskolázott középosztálynak is a művészeti képzettsége, ami nyilvánvalóan a középiskolai nevelés ezirányú érdektelenségének tudható be. Egyébként képzett emberek alig láttak egyebet a grafikai lapokban papírdarabnál. Élesen elváló technikákat nem ismertek fel.

Az anyag ismerete, az anyagszerűség értékelése a legtöbb embernél hiányos. A naturalis-reális ábrázolásoknak, a részletező kidolgozásnak van ma is a legtöbb csodálója. A képszalonnok, a műkereskedők kirakatai leplezetlenül mutatják, hogy a művészetlenül színezett képek, grafikák, a rikítóra mázolt kerámia, az olajnyomatok még mindig jellegzetes és keresett termékei a képzőművészeti piacnak. Figyeljük meg, hogyan áll szemben közönségünk például egy expressionista képpel, a formák kiemelése mennyire zavarja kicsinyes részletekre beideg-zett látását. A technika spontán megnyilatkozásban az átlag-ember közléről sem lát annyi értéket, mint az olyan képben, ahol felismeri a fárasztó munkát, az időtrabló részletezést. Ezért idegen tőle pl. az impressionista kötetlenség is. A szob-rokat az összevontabb lelkitartalom, vagy a szín hiánya teszi előtte érdektelenné.

A tárlatokon a műkritikus figyelme önkéntelenül rá irányul oly megjegyzésekre, amelyek nem állnak (de nem is állhatnak) másból: „szép“, „nem szép“. Hogy ez az összefog-laló meghatározás ráillik-e azokra a művekre, nem is lehet vita tárgya.

A műítélés alapvető fogalmai, a legtöbb stílus áramlások iránt való tájékozatlanság nyilvánvalóvá teszi, hogy — néhány példával élve — a naturalista, impressionista, expres-sionista fogalmak még csak körvonalakban sem világosak. Az irodalommal, történelemmel, földrajztanítással kapcsolatban, el-sősorban az ókori és renaissance műelemezések, ébreszthetnek esztétikai kultúrára vágyat, de ezek a továbbiak során rendszeres példák és irányítás hiánya miatt nem lombosodnak ki.

Egy középiskolás diáknak alig is nyílhat alkalma arra, hogy esztétikai érdeklődését kielégítse. különösen számításba véve, hogy az ifjúság figyelmét legjobban a jelen művészete kötné. Az iskola folyosóján kifüggesztett szintelen másolatok, már azért is, mert állandóan szem előtt vannak, hamar megszokottá válnak s hogy azok értékeit tudatosítsák előtte, arra rendesen nem is kerül sor. Színek nélkül a felvilágosítás különben nem sok eredményre vezetne, mert a színben-látás a gyermekkorban a legerősebb. Hogy a tanulókat esztétikai élményhez juttassuk, arra a műtörténeti órák bevezetésén kívül, — *rendszeres* múzeumlátogatások, iskolai kirándulások, társasutazások, s különösen vetítképekkel kísért előadások nyújthatnának alkalmat.

Ugy látszik, hogy a művészet pedagógiai reformjának kérdése nem is időszerű. A legutóbbi fellángolás óta mintegy két évtized telt el. Azóta a pedagógiai folyóiratok, a napi sajtó (az idők áramlásának érzékeny műszere) alig mozdult ki ebben az irányban. A magasabb életforma e kiválóan szellemi jellegű tevékenységéről, a művészetről, elterelődött az érdeklődés. Mai zaklatott életünkben mintha nem is volna időbe helyezhető a művészet. Mintha a „Mussestunde“-t feleslegesnek éreznők. Pedig alapvetően ősi tevékenység. Mélyen gyökerező emberi tulajdonság, amelyik együtt tünt fel az emberi kultúra első jeleivel. Anakronisztikusnak hat, hogy 1938.-ban ezekről a tényekről kell írni, amiket Nyugat és Észak kultúrája már régen megvalósított, — hogy arról kell szólnunk: a művészeti oktatás nemcsak a középiskolai tanulmányrend, de egész oktatási rendszerünk negatívuma, hogy a művészeti nevelés csaknem kizárólagosan az önképzésre és az otthoni nevelésre hárul, — amikor a középiskola erre alapot is alig nyújtott. A mai zaklatott élet egyenesen követelné a művészeti képzést: az életküzdelem könnyítésére. (A vallás is minden időben szövetkezett a művészettel.) Az új művészet különösen kívánja a tájékozottságot. Az irodalmi elem, a szélsőséges mozdulások általában hiányoznak a modern művészetből s még a genre is megcsappant irodalmi tartalommal mesél. Mindez kevésbé fogja meg az ifjúságot, amelyik képzőművészetben is az irodalmi tartalmat, s nagy események leírását várja. A modern művészetben új elvek merültek fel, ezek újszerűségüknél fogva vonzóak, de értékben csak esztétikailag iskolázott szem mérheti le. A gyermek bontakozó ítéletét a rázúduló esztétikai negatívumoktól csak helyesen irányított esztétikai neveléssel védhetjük. Mivel iskolarendszerünk művészeti követelményei még alapvetésre sem elegendők, más tárgyakkal összevetve a diák ezt a körülményt hamarosan fel ismeri s a ténnyel együtt a művészetet is alárendeltnek tekinti. Hibás értelmezésre adunk alkalmat, — holott a népek, nemzetek történetéről a művészet számtalanszor mélyebb és közvetlenebb jelentést adott, mint

az egykori írásművek. Mindenkor a kultúra vetülete volt, ha nem is olyan érzékenyen, mint az absztrakt zene, — amelyik szinte jóslatszerűen jelezte mindig az idők változását, — de mutatója volt a jelen céljainak (p. e. német és orosz művészet). Európaiságunkat is mi sem igazolja jobban, mint a vezető nemzetekhez mért nagy fejlettségű művészetünk, annak ellenére, hogy Nyugathoz viszonyítva csaknem előzmények nélkül való. (De ennek történeti okai vannak. Mátyás renaissanceja után a Mohácsivész, a nemzeti harcok nem kedveznek s aláhanyatlík a közizlés. A ránk mért történeti szerep: őrt állni, megbénítja művészeti kultúránkat, amelyet szinte évszázadonkint kellett újra alapoznunk.)

Az általános képzőművészeti irányok taglalására az egyetemes és hazai történet és rajztanítás kapcsán nyílik alkalom. (A tanterv egyenesen ide is iktatja be.) A történet és rajz keretében azonban a művészettörténeti beiktatásoknak nem nyílt fontosságuknak megfelelő tér. A tantervek és utasítások a történelmi emlékek bemutatásán kívül különösen a hazai és modern művészeti irányoknak mostoha szerepet juttattak, a képzőművészeti párhuzamok, ismétlések rendszeresen nem is jutottak el a modern műalkotások ismertetéséig, ami iránt pedig a gyermek érdeklődése a legnagyobb. Bármily tanulságos is a múlt, mindig a jelen áll hozzánk a legközelebb, mert az új idők törvényeinek lényegesen mások a céljai.

As iskolában nem nyújtunk sem rendszeres művészettörténeti ismereteket, sem rendszeres műérzékfelesztést, pedig a szép lélektani eredménye más síkon áttevődik az élet minden vonalára. Nemcsak irodalmi, de minden esztétikai megnyilatkozásra nevelni kell. Az irodalmi képzettség nem lehet helyettesítője a művészetinek. A képzőművészeti közömbösség, érdektelenség fokozza a művészválságot és terjeszti a dilettantizmust. A magyar művészet a középiskolázott rétegtől várna támogatást; művészetünket mentjük, amikor a szépnek hivatott értékelőket nevelünk. A középosztály felsőbb rétegénél, amelyik vagyoniilag kedvezőbb helyzetben van, érdekünk, hogy a társadalmi kötelezettségen túl a művészet átértéke és megértése vezesse a mecénasi kéz mozdulatára, hogy a művészet általános mindennapi kultúrtényezőjévé váljék. Nemcsak a gazdasági helyzet romlása az oka, hogy a műpártolás ma is elszigetelt jelenség, hisz nem is olyan régen még „hazafias tett” volt.

Túlterhelt tanrendünk miatt önkénytelenül az a kérdés tevődik fel, hogy a művészetre más tárgyaktól kellene elvonni az időt. Pedig a kérdés — ha átmenetileg is — megoldhatónak látszik, ha különösen az irodalom-, történelem-, és földrajztanítás során felmerült művészeti vonatkozásokat a *képzőművésze-*

tileg iskolázott tanárok következetesebben kimélyítik, ha a művészeti elveket — a műtörténeti órák általános bevezetése esetében is — a tanítás minden fokán fokozatosabban keresztül viszik. Különösképen az irodalom és történelem tanárának kell képzőművészeti tájékozottsággal rendelkeznie, hogy az előkerülő párhuzamokat minél jobban érzékeltesse. Így a művészet nem „tárgya”, de közvetlen *elpe* lenne a képzésnek, ami új életfelfogást, a lét más értékelését, tisztultabb világnézetet s a kedély élet hajlékonyságát biztosítaná.

Az esztétikai nevelésben éppúgy részt kell vennie minden tanárnak, mint az etikaiban. Így az esztétikai nevelésnek *kollektív irányúnak* kell lenni, amelyben a tanáron kívül természetesen be kell kapcsolódnia a szülői háznak, az utcának, a környezetnek, hogy mind sokrétűbb esztétikai élmény járuljon hozzá ahhoz, hogy a gyermek — bármily kezdetlegesen is — az élet minden jelenségéből levonhassa a széphez fűződő ítéletet. Ez ami az esztétikai munkát oly vonzóvá, egyben nehezzé teszi. Nehezzé, mert a tanároknak sem a szülői-ház, (tekintsünk el a kivételtől), sem az utca, sem a környezet nem nyújt elég segítséget. Az utca nevelő hatása inkább negatív értelmű; eredményesen csak a görög kultúra valósíthatta meg.

Az egyetemes nevelő-munkának már az iskola kapujában el kell kezdődnie. A folyósok falitáblái, a tantermek belső rendezettsége, magának az iskola épületnek a stílusa, a tankönyv, a tankönyvek ábrái már megkezdik a gyermek bevezetését a formák világába. A képeskönyveknek, a tankönyveknek, ezért kell artistikus igényeket kielégíteniök. Az eleven formák, a gyermeki szemlélethez igazodó rajzok, színpotok, döntő hatással vannak a bontakozó észre, a világ igen sok jelenségét csak ezeken a formákon át ismerhetik meg. Azok a rajzok és másolatok azonban, amelyeket meséskönyvekben, elemi és középiskolai tankönyvekben látunk, általában tankönyv ábráink, művészietlenek s — a gyermek lelkéhez férkőzés ürügye alatt — gátolják ítélőképességének fejlődését. A gyermeket alacsonyabbrendű embereknek fogják fel ezek az illusztrációk és a hibás rajzokkal közeledést vélnek fejletlen rajzkészségéhez. Pedig téves, hogy a gyermek csak a kép tartalmát nézi s művészi értékét nem, hogy a gyermek látásában a tartalmon túl a forma nem számít; — bár egyes képelemet észrevétlenül hagy —, helytelenül értelmez, de mindez nem lehet indok hibás tankönyvrajzokra. Így a gyermek széprenevelésének első tényénél, a tankönyvábráknál már megkezdődik a bontakozó hajlamok helytelen irányba terelése.

Az első években az alkotásivágy erősebb, csak a későbbi években fordul az érdeklődés a részletek, majd a műalkotás

egésze felé. A gyermek nem áll meg esztétikai érzelmeinek paszszív kiélésénél. Legelső cselekvő megnyilatkozása a rajz, tehát grafikai. A rajz szín nélkül is közel áll hozzá, a vonal tiszta leíró szerepét követni tudja; számára a rajz betekintést enged a műalkotások valóságos létrehozásába, ami az *értékek megbecsülését* segíti majd elő. Mégis, egészen napjainkig, a geometrikus rajz kísértett szomorú példaként, mint „műérzek fejlesztő“, holott a gyermek spontán rajzmegnyilatkozásban sohasem rajzolt mértani elemeket.

Rendkívül gátolják az eredményes oktatást, a számonkérést, hogy hiányoznak megfelelő művészeti tankönyveink. („... a kultuszminiszter magántanulókra vonatkozólag fel is függesztette a műalkotások ismeretének számonkérését egy megfelelő tankönyv megjelenéséig — ...“ — olvashatjuk egy 1933.-ban kiadott tankönyv előszavában. —

A középiskolai tanárképzés irányító reformja, amely kötelezővé tenné minden tanár részére a művészettörténeti vizsgát, legalább is oly mértékben, mint az alapvizsgálatokon a magyar irodalomtörténetit, segítené a kérdés megoldását. Tekintettel, hogy a magyar nyelv érettségi tantárgy volt, ismételt előírása — megítélésem szerint — különben is túlzott követelés, amikor úgyszólván túlteng irodalmi képzésünk. Az előírt „általános“ esztétikai képzést egyetemeinken a *hazai* és *külföldi újabb* művészetismerettel kell megtoldanunk s hagyjuk el az irodalmi vizsgát, amelyik — ismételjük — különben is érettségi tantárgy volt.

Különös figyelmet kell fordítanunk a művészeti képzésre a tanítóképző intézeteknél, hogy minden irányban tájékozott tanerőket nyerhessünk. A falusi műveltség-irányítás egyre fokozódó szellemű kívánalmakkal áll elő s a mind szerte-ága-zóbb differenciáltabb szellemi élet a falu életében is egyre erősebben követeli a művészeti tájékozottságot.

Sok iskola részben a tanárok magasabb műveltsége, részben a helyes együttes munka révén, a tantervi utasítások idevonatkozó paragrafusainak híján is, bizonyára már sok lépést tett a hiányok javítására. De mindaddig, míg ez a kérdés véglegesen átfogalmazva nincsen, egyelőre csak bízhatunk abban, hogy amiért szót emelünk, mind nagyobb megértésre talál és a lenézett Balkánnak művészettörténeti-pedagógiai kultúránkkal is igazolhatjuk majd szellemi előbbvalóságunkat. Míg a nyugati és északi államok már rég megjárták az esztétikai szint emeléshez vezető utakat s művészeti pedagógiájukat a gyermeki lélek tanulmányozásával is egybekapcsolták, mi nekünk még mindig a jövő ideájától kell remélnünk a művészeti tanterv egészséges iskolai reformját.

Tóth Ervin dr.